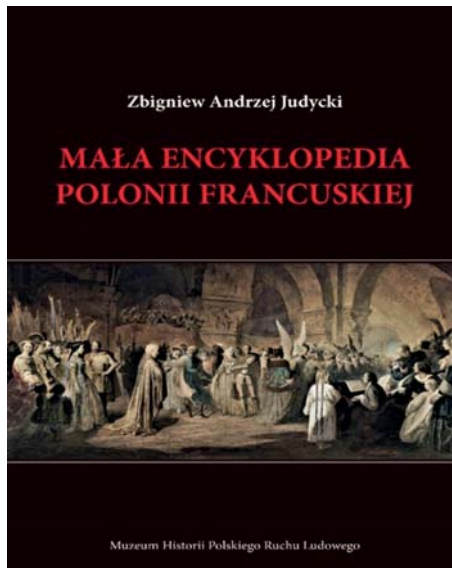

Adam Galkowski

Fundacja Polonia Semper Fidelis

Polacy we Francji

Francja od XVIII wieku była głównym celem emigracji Polaków. Przyczyny były z początku głównie polityczne, a po powstaniu listopadowym także ekonomiczne i edukacyjne. Polacy, w odróżnieniu od imigrantów z krajów Maghrebu i innych, dzięki wspólnym korzeniom kultury polskiej i francuskiej, stosunkowo dobrze się asymilowali i nie stwarzali społeczeństwu francuskiemu zbyt wielu problemów. Na ogół podejmowali pracę bądź kontynuowali edukację, której nie mogli ukończyć w Polsce. Praktycznie we wszystkich dziedzinach życia.

Dzisiaj we Francji mieszka ponad milion Polaków bądź osób polskiego pochodzenia, przyznających się do swoich korzeni. Najwięcej w aglomeracji paryskiej, ale także w północnej, wschodniej i południowo-zachodniej Francji (okolice Tuluzy). Zajmują ważne stanowiska w administracji centralnej Republiki oraz w samorządach, w przemyśle i organizacjach społecznych. Jednym z nich był Autor recenzowanej *Małej encyklopedii Polonii francuskiej*.

Zbigniew Andrzej Judycki, to jeden z najlepszych znawców problematyki polonijnej na całym świecie, autor, współautor, redaktor ponad 100 publikacji o Polonii oraz prawie 2 tys. artykułów prasowych, głównie publikowanych w tygodniku „Głos Katolicki” (Paryż)¹. Doskonale zna tę problematykę, osobiście poznał też wielu Polaków i Francuzów polskiego pochodzenia z różnych środowisk zawodowych, co wywarło istotny wpływ na poziom merytoryczny omawianej publikacji. Do Francji wyemigrował w 1980 roku. Od tamtego czasu zorganizował w kilku miastach Europy i Polski (m.in. Paryżu, Londynie, Wiedniu, Brukseli,

---

¹ Spośród publikacji Z.A. Judyckiego należałoby wspomnieć kilka: *Poles in Great Britain*, w języku angielskim (t. 1, Londyn 1995, t. 2, Londyn 1998); *Les Polonais en France*, w języku francuskim (Paris 1996); *Krakowianie w świecie. Słownik biograficzny*, Toruń 2000; *Słownik biograficzny. Polonia*, Wyd. PWN, Warszawa 2000; *Rodacy w obcych mundurach. Słownik biograficzny*, Toruń 2001; *Les Polonais en Belgique et au Luxembourg*, Toruń 2001; *W służbie Bogu i światu. Słownik biograficzny*, Toruń 2002; *Złoty jubileusz kapłaństwa ks. Mieczysława Kuchcińskiego OMI*, broszura, Vaudricourt 2006; *Architekci polscy w świecie*, album, t. 1, Warszawa 2006; *O. Konrad Stolarek – kapłan, żołnierz, redaktor*, Warszawa 2007; *Polscy sportowcy w świecie. Słownik biograficzny*, Kielce 2007; *Polscy duchowni w świecie. Słownik biograficzny* (Kielce); *Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Słownik biograficzny pracowników naukowych*, Londyn 2008; album *Twórcy wizerunku Polonii*, t. 1–2, Warszawa 2018–2019; wydawca 17 numerów autorskiego „Kwartalnika Biograficznego Polonii”; *Polscy sportowcy w świecie*, Warszawa 2014; *Polscy muzycy w świecie. Słownik biograficzny*, Warszawa 2015; autor haseł m.in. w *Encyklopedii emigracji polskiej i Polonii*, t. 1–5, Toruń 2005; *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN*, Wydawnictwo PWN; *Słowniku biograficznym historii Polski*, Wrocław 2005. Z.A. Judycki był też współautorem i współredaktorem takich książek, jak: *Nadwiślańskie odyseje*, Paryż 1995; *Losy Polaków. Materiały III Symposium Biografistyki Polonijnej w Rzymie*, Lublin 1998; *Losy Polek. Materiały IV Symposium Biografistyki Polonijnej w Wiedniu*, Lublin 1999; *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w siłach zbrojnych i policji państw obcych. Historia i współczesność*, Toruń 2001; *Duchowieństwo polskie w świecie. Historia i współczesność*, Toruń 2002; *Polacy we Francji*, Warszawa 2004; *Podhalanie w świecie*, Kraków 2005; *La paroisse Saint Stanislas et communauté polonaise de Calonne-Ricouart et Marles-les-Mines*, Calonne-Ricouart 2007; *Ilustrowany Słownik Biograficzny Polonii Świata*, t. 1, Lublin 2014.

Rzymie i Krakowie) 21 sympozjów biografistyki polonijnej. Prowadził też działalność społeczną. Po powrocie do Polski w 2009 roku kontynuował swoje zainteresowania. Był i nadal jest pracownikiem bądź współpracownikiem kilku instytucji oraz członkiem wielu organizacji, dzisiaj m.in. Muzeum Niepodległości w Warszawie oraz Oddziału Wychodźstwa im. I.J. Paderewskiego Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie.

Recenzowana książka jest wyjątkowa. Liczba 2 645 haseł biograficznych w jednym tomie może wydawać się skromna, wobec ogólnej liczby Polaków i Francuzów polskiego pochodzenia, ale kiedy znajdują się w niej biogramy postaci szczególnie zasłużonych zarówno dla Polski, jak i Francji, to jest ona cenna. Leksykon zawiera życiorysy działaczy emigracyjnych, przedstawicieli różnych zawodów – lekarzy, uczonych, prawników, literatów, malarzy, muzyków, wojskowych etc. Większość z nich pełniła (bądź pełni) funkcje w instytucjach i organizacjach francuskich. Są wśród nich osoby zarówno znane, jak i mniej znane. Postaci historyczne i współczesne. Na kilka z nich warto zwrócić szczególną uwagę. Pozwoli to lepiej zorientować się w szerokim wachlarzu przedstawicieli różnych środowisk. W encyklopedii znalazł się m.in. biogram poety i prozaika Guillaume’a Apollinaire’a (Wilhelm Apollinary Kostrowicki, 1880–1918). Nie zabrakło też trzech braci Babińskich – Aleksandra (1823–1899), Henryka (1855–1931) i Józefa Franciszka (1857–1932). O ile dwóch pierwszych było inżynierami górnictwami i geologami, to trzeci – lekarzem. Wszyscy wnieśli istotny wkład w te dziedziny, a w sytuacji zagrożenia swej nowej ojczyzny, walczyli z bronią w ręku.

Rzadko kto dzisiaj wie, że generał Józef Bem (1794–1850), zanim ostatecznie wyemigrował do Turcji, też przez wiele lat działał na różnych polach w Paryżu. A Olga Boznańska (1865–1940)? Jako artystka malarka, wykładowca akademicki, też większość swojego życia spędziła w Paryżu.

Ksawery Branicki (1816–1879), finansista, działacz polityczny i publicysta, kiedy znalazł się we Francji, pragnąc odkupić winy swoich przodków za Targowicę, zakupił m.in. zamek w Montrésor, małej miejscowości nad Górną Loarą i uczynił z niego polskie Muzeum Narodowe na Obczyźnie. Zgromadził bardzo cenną galerię malarstwa polskiego i archiwum. Ośrodek ten działa do dziś.

Wśród tych przykładów nie może zabraknąć Fryderyka Chopina (1810–1849), którego wielu Francuzów do dzisiaj uznaje za swego

rodaka, choć nie potrafią wyjaśnić, dlaczego pisał polonezy i mazurki. Pod koniec życia zrobiono mu fotografię, która została załączona do książki. Rzecz o tyle ciekawa, że fotografia ta rzadko bywa publikowana i znana jest tylko muzykom i muzykologom.

François Chapeville (1924–2020), urodzony jako Franciszek Chrapkiewicz, to wybitny biochemik światowej sławy. Zanim jednak nim się stał, podczas II wojny światowej musiał uciekać z Polski (ten wątek akurat nie został uwzględniony w recenzowanym leksykonie, co można wytłumaczyć przyjętą przez Autora formułą publikacji). Zmienił nazwisko i dotarł do Francji, w której kontynuował naukę, a w końcu został dyrektorem kilku ważnych instytutów badawczych i laboratoriów.

Kolejny przykład: Georges Charpak (1924–2010), laureat Nagrody Nobla. Wprawdzie urodzony na Ukrainie, dlatego czuł się trochę Polakiem, trochę Ukraińcem, ale jako profesor najbardziej prestiżowych instytucji francuskich (m.in. College de France), wniósł istotny wkład w rozwój fizyki.

W encyklopedii nie zabrakło również życiorysu Antoniego Cierplikowskiego (1884–1976), artysty fryzjera światowej sławy i mecenas sztuki, który dokonał rewolucji w modzie (fryzury), a równocześnie finansował renowację bazyliki św. Eustachego w Paryżu. Dzisiaj jest prawie zapomniany.

Pewnym problemem może być zamieszczony w publikacji biogram André Citroëna (1878–1935). Dzięki swojej matce czuł się związany z Polską, do której przyjeżdżał. Mówił po polsku, miał przyjaciół, w Polsce zakupił licencję przekładni zębatej i wykorzystał ją w swojej fabryce samochodów w Paryżu.

W encyklopedii nie mogło zabraknąć Jerzego Giedroycia (1906–2000), publicysty, polityka, w powszechnej opinii znanego jako „Redaktor”.

Dobrze, że Autor publikacji przypomniał nazwisko Michała Hłaski (1907–1998), człowieka skromnego, ale bardzo zasłużonego w popularyzacji wśród francuskiej młodzieży wiedzy o Marii Skłodowskiej-Curie. Józef Hurwic (1911–2016) to fizykochemik, historyk nauki i nauczyciel akademicki. Wskutek wydarzeń 1968 roku w Polsce, znalazł się we Francji, w której kontynuował swoją działalność naukową.

W recenzowanej książce znalazł się także biogram Wojciecha Siudmaka (ur. w 1942), światowej sławy artysty malarza i rzeźbiarza, przedstawiciela tzw. realizmu fantastycznego.

Można tu odnaleźć również hasła poświęcone licznym polsko-francuskim instytucjom i organizacjom. Wśród nich są m.in. Akademia

Leszczyńskiego w Lunéville w Lotaryngii, Archiwum oo. Pallotynów, Archiwum Polskiej Misji Katolickiej, Bank Polska Kasa Opieki w Paryżu, Biblioteka Polska w Paryżu, Centre de Civilisation Polonaise na Uniwersytecie Paris IV Sorbonne (Ośrodek Kultury Polskiej) i Centre du Dialogue.

Na uwagę zasługuje zamieszczona na końcu książki bogata bibliografia oraz ilustracje. Każde z haseł opatrzone zostało portretem opisywanej osoby. W większości są to fotografie, ale w 185 przypadkach – szkice portretów autorstwa Tadeusz Kurka, artysty z Ostrowca Świętokrzyskiego, który niedawno obchodził 60 lat swojej pracy twórczej. Autorem projektu okładki jest Maksymilian Judycki. Wykorzystany został tu obraz Teofila Kwiatkowskiego *Polonez Chopina*, zaś na grzbiecie okładki – obraz *Marianna i polski orzeł* Wojciecha Siudmaka.

Przeglądając encyklopedię, można dostrzec, jak wielką pracę wykonał jej Autor. Dopiero w tak skondensowanej publikacji można zauważyć, że w najtrudniejszych okresach historii naszego kraju, Polacy drugą ojczyznę znaleźli we Francji. Tam mogli się kształcić, zakładać rodziny i pracować. Szkoda tylko, że mieszkańcy naszego kraju nie dostrzegają wkładu Polaków i Francuzów polskiego pochodzenia w rozwój Polski, Francji i cywilizacji powszechnej. Francuzi to doceniali, ponieważ wiele z tych osób zostało kawalerami francuskiej Legii Honorowej.

Adam Galkowski

Zbigniew Andrzej Judycki, *Mała encyklopedia Polonii francuskiej*, Przedmowa Janusz Gmitruk, Wydawnictwo Muzeum Historii Ruchu Ludowego, Warszawa 2021, ss. 726, il. 1400.